

KLÁŠTER A NEMOCNICE ALŽBĚTINEK NA SLUPI

Sdružení přátel baroka

pro studium barokního a církevního umění v Umělecké Besedě má za úkol šířit a prohlubovat vědění o českém baroku, jež tvoří část naší tradice a které, ač nejméně časově vzdálené a podnes v nás žijící, přece není dostatečně známo a zváženo ve svých kladných hodnotách. K uskutečnění tohoto cíle zve k účasti všechny, kdo se zajímají o barokní kulturu, ať se projevila jakýmkoliv způsobem, a chtějí ji dobře a prohloubeně poznati.

Členové sdružení přátel baroka v Umělecké Besedě platí členský příspěvek K 100,- ročně a požívají všech výhod členství Umělecké Besedy.

Přihlášky přijímá sekretariát Umělecké Besedy, Praha III, ul. J. Handla 5, tel. 428-30

C e n a K 7'50

Ordinarlus Pragensis

**Nihil obstat - Can. Dr. Jaroslaus Kulač. censor - Imprimatur - Pragae,
die 15. Octobris 1941 - Prael. Dr. Theophilus Opatrný, Vicarius capitularis
N. 16289**

KLÁŠTER A NEMOCNICE ALŽBĚTINEK NA SLUPI V PRAZE NA NOVÉM MĚSTĚ

Jednou z prvních stavebních prací církevních barokního architekta Kiliana Ignaze Dienzenhofera (1689—1751) je kostel Bolestné P. Marie s klášteřem a nemocnicí alžbětinek v Praze na Novém městě Na Slupi. Je po-
divuhodné, jak genius, který později vytvoří v nej-
větším slohovém napětí doby veledílo, chrám sv. Mi-
kuláše na Malé straně, dovedl vytvořiti i drobnou, téměř
intimní architekturu oratoria zbožných sester-charitek,
kterým po jejich vysilující práci pro bližního je kostel
jediným zdrojem osvěžení a pramenem nové síly.

F. Ruth ve své »Kronice královské Prahy« uvádí, že za
starých dob měl v těchto místech r. 1382 vinici a bota-
nickou zahradu s domem lékárník Onoforus Augustin,
r. 1418 kožešník Erhard Reich. Ještě na panoramatu
Prahy Folperta van Ouden-Allen (1685) vidíme na strá-
ni pod klášteřem sv. Apolináře vinici. A památkou na
vinici zde zůstala dosud kamenná socha patrona vinařů
— sv. Václava, jak drží v jedné ruce koš s velikými
hrozny a levou nohou je šlape v kádi. Tato socha
jest dnes v zahradě klášteřa alžbětinek; byla pořízena
r. 1714 staropražským konšelem Markem Joannellim,
jak o tom svědčí chronologický nápis na podstavci so-
chy S. WenCesLaI honorI perpetVo et gLorlae MarCVs

IoanneLLI VIr ConsVLarIs Vetero pragaenVs plô
affeCtV ereXIIt. Sv. Václava trvalé slávě (dal postavit)
Marek Joanelli, konšel starého města Prahy ve zbožné
úctě.

V 17. stol. měl zde vedle kláštera servitů vinici a leto-
hrádek světící biskup pražský Jan Ignác Dlouhoveský
z Dlouhé Vsi (1638—1701). Prováděje myšlenku arcibiskupa Jana Bedřicha hraběte Waldsteina, založit
v Praze ústav pro zestárlé kněze z duchovní správy,
určil tuto vinici s domem pro jmenovaný ústav a dal zde
roku 1679 vystavěti kapli Bolestné P. Marie, která jest
předchůdcem Dienzenhoferova kostelíka. Dlouhoveský
ji také dne 22. června 1681 sám vysvětil. Když pak ča-
sem již dům nestačil a ústav přenesen do nově zřízené-
ho útulku na Zderaze, darován byl arcibiskupem trini-
tářům, kteří sem byli uvedeni dne 24. srpna 1705. Ale
již r. 1708 přestěhovali se do nového kláštera v ulici Lazar-
ské. Dům s vinicí a kaplí byl prodán sousednímu klášte-
ru servitů. Od nich byl koupen r. 1722 pro klášter a
nemocnici alžbětinek, které r. 1719 uvedla do Prahy
hraběnka Karla Schönkirchová. Ta poznala r. 1709
klášter a nemocnici alžbětinek ve Vídni a učinila slib,
že zřídí v Praze po způsobu tohoto kláštera nemocnici.
Nabídla k tomuto účelu štědrou podporu 15.000 zla-
tých. První dvě sestry řádu přibýly do Prahy dne 6. led-
na 1719 a zatím byly hosty ve šlechtických domech.
Hned s počátku, přestože i arcibiskup pražský Ferdi-
nand hr. Kühnburg byl jim nakloněn, narazily na velké
překážky. Nový klášter neměl býti podle žádosti guber-
nia novými sbírkami milodarů na újmu dosavadním již
pražským klášterům a ani obyvatelstvo nemělo býti za-
těžováno sbírkami pro nový ústav. Hraběnka Schön-
kirchová sdružila se ještě s jinými šlechticnými a za ve-
dení hraběnky Leopoldiny Pöttingeové podařilo se jim

složiti žádanou základní jistinu jmění pro nový klášter 24.000 zl., z jeho úroků měly prozatím žít 4 alžbětinky a ošetřovati 6 nemocných. A tak již dne 6. listopadu 1720 vzaly do ošetření první nemocnou.

Se svolením císaře Karla VI., daným 26. ledna 1722, koupily šlechtičny »k větší slávě Boží a k rozmnožení lásky k bližnímu« kostelík P. M. Bolestné a dům postavený biskupem Dlouhoveským od servitů za 6000 zl., aby na těchto místech umožnily plniti účel nadace, »aby chudé nemocné ženského pohlaví, zvláště ty ode všech opuštěné, náležitého ošetření tu došly a na spáse své zkázy nevzaly«.

Ještě téhož roku 17. května byly uvedeny, po potvrzení volby představené Marie Angeliny, roz. Nehrové, první sestry do klauzury nového svého domova, arcibiskupem Khühnburgem, který toho dne zároveň posvětil koupený kostel a dům se hřbitovem za velké účasti lidu a dobroditelek. Nemocných a chorých rok od roku přibývalo. Zároveň však rostla také přízeň. Získány záhy i nové dobroditelky, které svými dary umožnily, že již r. 1724 přistupují alžbětinky dokonce k stavební několikaleté činnosti. Dne 21. února začíná se stavěti dolní budova u stáje. Dne 26. června jest zbořena stará kaple. Již 1. července se začíná se stavbou nového kostela, která jest umožněna především velikým peněžním darem 4000 zl. hraběnky Markety Waldsteinové, roz. Černínové. Dne 8. srpna slavnostním způsobem položen jest základní kámen za hlavním oltářem. Slavnostnímu aktu byl přítomen také stavitel Kilian Dienzenhofer, kterému bylo svěřeno vypracování plánů na nový kostel a klášter se síní pro nemocné, a který byl ve styku s alžbětinkami, jak o tom svědčí jeho dar, obraz Tváře Kristovy, klášteru roku 1720, nejen při začátcích, ale i později (r. 1732 dostaly od něho zpět částku 500 zl., r. 1737

byl jejich poradcem při jednání o stavbu zdi zahradní). Následujícího roku na podzim jest kostel dostavěn. Dne 11. října 1725 jest na špici věže posazen kříž, při kteréžto příležitosti se sklenice, shozená na památku, nerozbila. Dne 12. listopadu posvěcena krypta, 14. vytažena socha P. Marie Bolestné do výklenku na průčelí kostela a 16. rozezvučely se již po prvé na nové věži zvony. Dne 21. téhož měsíce kostel požehnán a 25. na svátek sv. Kateřiny vysvěcen biskupem Danielem Mayerem zároveň se třemi oltáři, z nichž hlavní zasvěcen Bolestné Matce Boží, postranní jeden k počtě sv. Anny, druhý k počtě sv. Jana Evangelisty.

K nové budově klášterní položen pak základní kámen hned příštího roku dne 8. dubna 1726 a již dne 16. listopadu 1727 jest nová budova posvěcena. Se stavbou nemocniční části bylo započato dne 8. dubna 1728. Stavba již nepokračovala tak rychle, neboť teprve 20. května 1731 jsou přeneseny chudé nemocné do nově postaveného nemocničního sálu v dolním poschodí. Hoření poschodí dostavěno až asi příštího roku. Dne 28. srpna 1732 do výklenku na průčelí v hoření poschodí byla vsazena kamenná socha sv. Jana Nep., která však jest starší a nese datum 24. 5. 1687, a 1. září na svátek sv. Andělů strážných posvěcen v hoření novostavbě velký sál. Tím však stavební činnost nepřestala. V konventní knize vydání, která se začíná r. 1732, setkáváme se se značnými výdaji na stavbu, které nejsou blíže označeny, i v dalších letech až do r. 1741. Z pamětní knihy se dovídáme, že dne 8. dubna 1733 položen základní kámen ke sv. schodům, které jsou za kostelem a které byly hotovy až r. 1735. Tohoto roku 15. října byly také posvěceny.

V roce 1737 postavena zeď kolem zahrady, s jejímž založením započato 8. dubna 1737.

Z pozdější stavební činnosti zaslouží zmínky především přístavba kaple sv. Tekly ke klášternímu kostelu, kterou dala postavit představená M. Alžběta. Základní kámen položen dne 8. srpna r. 1761; již 26. října téhož roku se na vížku kaple vztyčuje kříž; 5. prosince posvěcen velký zvon k poctě sv. Tekly a dne 23. září r. 1762 jest vysvěcena. Již 6. srpna byl sem dán obraz sv. Tekly s obrazem P. M. Pomocné na oltář, který byl až v červenci r. 1762 »štafírován«. Další stavbou jest umrlčí kaple sv. Barbory na klášterním hřbitově nad klášteřem. S kopáním základů započato 6. dubna 1768. Hned na to 9. května se již stavějí zdi. Dne 14. května jest položen základní kámen a 9. srpna posazen kříž na kapli. Kaple byla r. 1769 vymalována a 25. července posvěcen kříž a postaven na oltář. R. 1768 připojena k ní zároveň kostnice.

Roku 1854 postavena druhá budova nemocniční vedle kláštera a r. 1895 v novorenesančním slohu zřízena umrlčí komora pro pohřby zemřelých v nemocnici nákladem 17.000 zl. Kostel i klášter s nemocnicí si několikrát vyžádaly opravy. Poslední byly provedeny od r. 1930—1938 za nynější představené M. Anděly, která nešetřila nákladu, aby mohlo býti nerušeně pokračováno ve 200letém sociálním díle — ošetřování nemocných žen, jichž počet činil do konce r. 1940 190.259, nepočítajíc v to ambulantní péči, která dříve záležela hlavně v »pouštění žilou« a tahání zubů zdarma.

Vedle stavební činnosti staraly se alžbětinky o výzdobu kostela i kláštera s nemocnicí. R. 1733 všechny tři oltáře v kostele byly nově »štafírovány«. Dne 10. září 1740 byl postaven nově »štafírovaný« oltář ve velkém nemocničním sále. Kupují obrazy, rámy, sochy, antipendia a paramenty. Z četných těchto uměleckých památek, které bohužel jsou jen někdy v knize vydání nebo v pa-

mětní knize blíže označeny, uvádím na př. sousoší »Kristova přátelství«, koupené za 200 zl. 51 kr. r. 1743, stříbrný rám k obrazu Bolestné P. Marie na hlavním oltáři v kostele, koupený 22. září 1746.

Klásteru se vždy dobře nedařilo. Zvláště mnoho trpěl za válek, kdy hlavně v XVIII. stol. několikrát musil odcházejícímu vojsku skládati i výpalné dosti veliké. Josefem II. měl býti zrušen jako mnoho jiných klášterů, jejichž členkám poskytl pohostinství, na př. celestinskám ze Znojma. Tehdy sem byly také přeneseny sochy a obrazy z kláštera servitů a od novoměstských jesuitů čtyři velké cykly Raabových obrazů. Klášter nebyl zrušen a dokonce po návštěvě císařově povoleno obléknouti nové novicky v řeholní roucho. V každé však době, když bylo nejhůře, našli se noví dobrodinci, jejichž podporou se klášter udržel.

Pražský klášter se stal mateřským klášterem nových domů v Celovci, jež založiti byla vyzvána první představená M. Angelina (kam se odebrala 16. dubna 1732), ve Slezsku ve Vratislavi a v Mnichově (r. 1746).

P o p i s

Kláster a nemocnice alžbětinek s kostelem P. Marie Bolestné, ke kterému byla později, r. 1762, přistavěna nižší kaple sv. Tekly, stojí na svahu pahorku »Větrov« pod kostelem sv. Apolináře na obvodu Nového města pražského. Zabírají přední stranou část ulice Na Slupi mezi starou ulicí Apolinářskou a novou ulicí na Albertově, kde dříve sousedily s klášterem servitů. Kostel s kaplí jsou přičleněny na severu k bloku třípatrové

klášterní budovy, která svou táhlou hmotou, ačkoliv jejím jádrem jest téměř pravidelný čtvercový půdorys, jest protikladem výškově zdůrazněného průčelí kostela. Fasáda klášterní budovy do ulice jest téměř nečleněna. Velmi mírného rozčlenění do ulice se dosahuje jen dvojitým použitím sblížených dvou oken, kterými se končí vnitřní chodby; vzniká tak na této straně velmi prosté rozčlenění ve dvě užší postranní pole a jedno širší, střední. Podobné rozdělení více vyniká na jižní straně kláštera, kde střed tvoří osm oken velkého nemocničního sálu, procházejícího dvěma patry. V zadním traktu jest toto členění zdůrazněno vystupujícím středem, ukončeným mansardovou střechou, a dvěma vykýři po stranách. Fasáda do ulice Na Slupi jest ozdobena novou deskou s nápisem »Založeno 1722« a třemi výklenky mezi okny ve druhém poschodí, z nichž jen v krajním výklenku jest socha sv. Jana Nep. z r. 1687. Průčelí kostela vystupuje z linie bloku, v dolní své části jest ploché, klasicisující. V celé výšce po stranách vystupují nad vysokým trnožem vždy dva pilastry, které nesou římsu, nad ní jest trojúhelníkový štít, zdůrazňující mírně vystupující střed. Uprostřed mezi přerušným trnožem dole jest portál, nad nímž jsou dva kamenné znaky zakladatelky Markety Waldsteinové-Černínové, nad ním jest okno kasulovitého tvaru, které v odpoledních hodinách propouští plný proud zapadajícího slunce přímo na oltář. Protikladem tohoto klasicisujícího spodku jest nasazení barokně hravého prolomeného štítu, ukončeného štíhlou vížkou s protáhlými okny a cibulovitou bání s kovaným dvojitým křížem. Ve výklenku štítu jest socha Piety, opravená v r. 1935 Ing. P. A. Kopeckým a J. Novotným. Před vchodem jest představeno schodiště, kterým se sice dnes dosahuje pro kostel dostatečné podstaty, jež však není původní. Jak ukazují starší vy-

obrazení na př. v Schöffnerových »Geschichte des Ordens der Elisabethiner-Klosterfrauen in Prag« bylo zde původně jen jednoduché schodiště. V dnešní podobě zřízeno až při úpravě ulice Na Slupi v r. 1904; tehdy bylo představeno nové schodiště též ke vchodu do kláštera. Kaple sv. Tekly, postavená r. 1762 bokem ke kostelu, ustupuje do pozadí; má dvě okna, z nichž jedno jest kasulovitého tvaru; má vlastní vchod a opatřena jest vížkou se zvonkem.

O zeď této kaple jest opřen kříž, který dříve stával na prostranství před kostelem: zde postaven 6. února 1738. Kostel je jednolodní, vysoká, hloubkově založená stavba o dvou klenebních polích s užším kněžištěm o jednom klenebním poli s rovným závěrem, který jest nahore prolomen oknem. Celé kratší klenební pole u vchodu kostela jest zabráno klenutou kruchtou, z které jest na jedné straně vchod do kláštera, na druhé straně na kůr kaple sv. Tekly. Druhé klenební pole — střed kostela — jest ve svých východních rozích vydutě zaoblono a po stranách uprostřed prolomeno velikými okny. Klenební pole jsou od sebe oddělena pásem, který se opírá o pár protilehlých pilířů na stěnách lodi kostela. Pilíře, dosti plasticky vyvinuté, mají hrany vypuklé, vykrojené a v čele dva pilastry, a u stěny na stranách část pilastrů, kterými jest nad bohatě profilovanou vykrojenou římsou členěn i klenební pás. Motiv podkládaných pilastrů se opakuje ve vydutě zaoblenných rozích druhého klenebního pole, pod vítězným obloukem a i v kněžišti, kterým po stranách probíhá nepřerušená bohatá římsa. Ionské hlavice pilířů jsou plasticky ozdobeny girlandami a mušlemi. Kromě bohatě profilovaných pilířů, říms, pásů a zdvojených pilastrů jest kostelní prostor po stránce architektonické dosti prostý; nemá též freskové výzdoby. Přesto jest velmi působí-

Pohled na klášter a kostel alžbětinek z doby po jeho dostavění

speculus noviter extracta Coenobii Monialium Ordinis
Elisabethina in Slus prope Monasterium Servitarum.

Prospect des neu erbauten Jungfrä Closters in Slus nebst
dem Servitten Closter Elisabethiner ordens.

Verlag: Wien.

Cogn. Petit. Soc. Com. Mai.

J. G. Ringle. fecit.

Mart. Engelbrecht excudit.

Vnitřek kostela P. Marie

Vnitřek kaple sv. Tekly

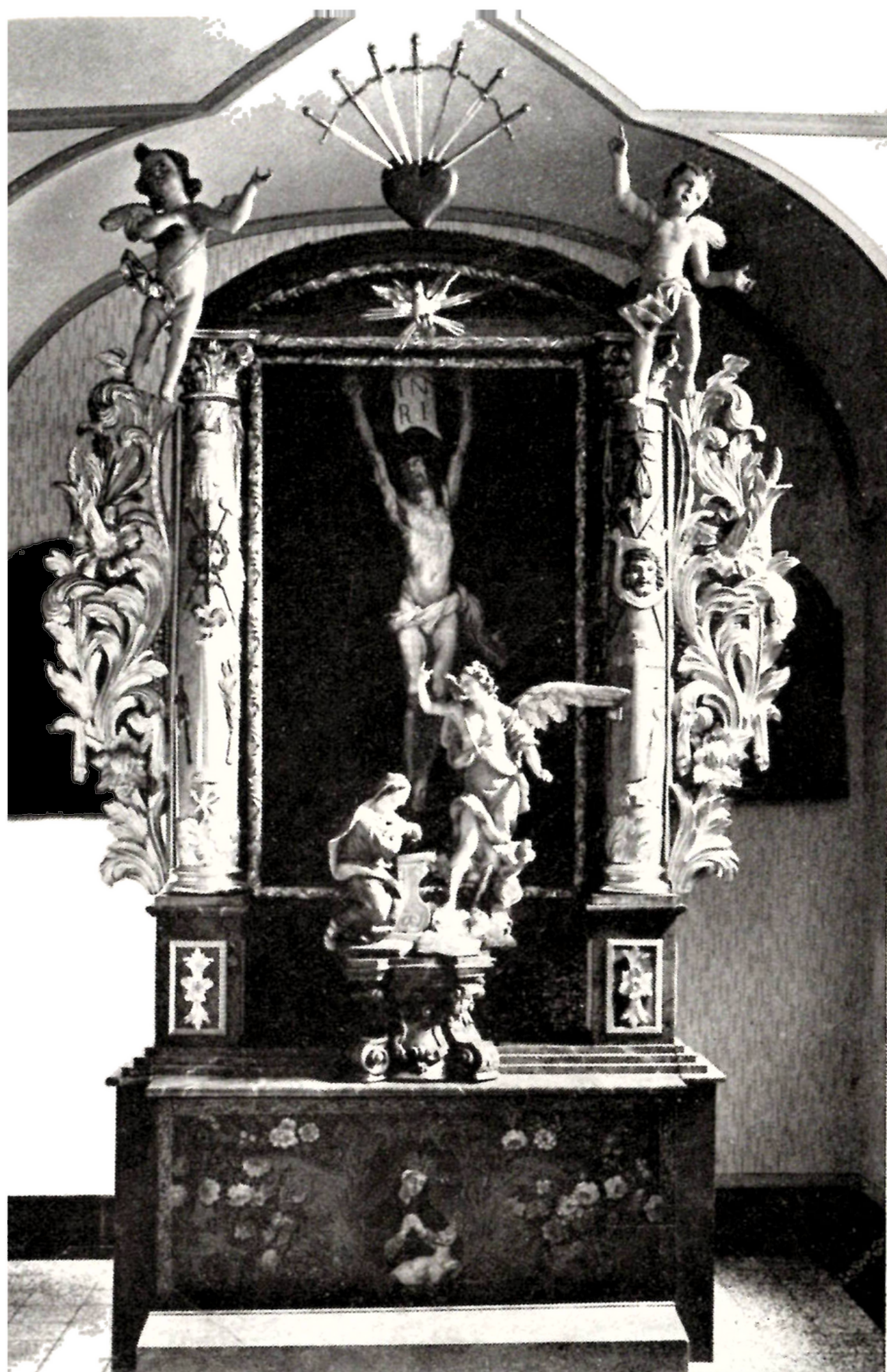

Кручта капле св. Троицы

Kaplička se sousoším Rodina Páně z roku 1743

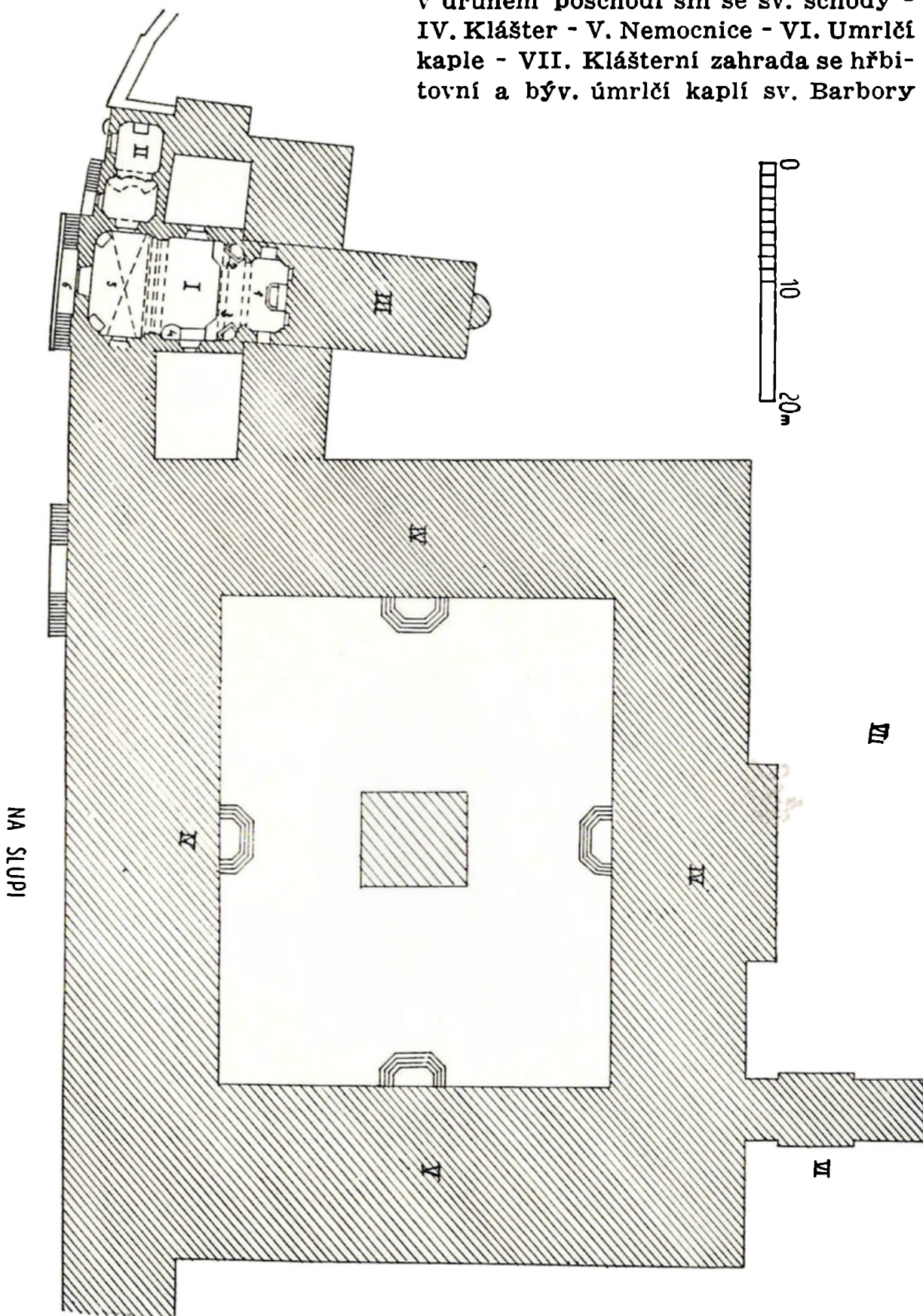

Oltář Ukřižování Páně v klášterní chodbě

Óltář sv. Alžběty ve velkém sále nemocných

I. Kostel Bolestné P. Marie - 1. Hlavní oltář - 2. Oltář sv. Anny - 3. Oltář sv. Jana Evangelisty - 4. Kazatelna - 5. Chor - 6. Schodiště - II. Kaple sv. Tekly - III. V přízemí sakristie, v prvním poschodí kapitulní síň, v druhém poschodí síň se sv. schody - IV. Klášter - V. Nemocnice - VI. Umrličí kaple - VII. Klášterní zahrada se hřbitovní a býv. umrlčí kaplí sv. Barbory

Půdorys barokní části kláštera a nemocnice alžbětinek

vý. Tato působivost není porušena, spíše však zmnožena bohatou výzdobou řezbářskou na oltářích, kazatelně, varhanním tělese, okenních mřížích, dále čtyřmi velikými obrazy v bohatých rámech (Narození Páně, Obětování v chrámě, Kristovo loučení s Marií a Kristovo setkání s Marií na křížové cestě) a dvěma sochami na pilířích v lodi — sv. Antonína Paduánského a sv. Petra z Alkantáry — do kostela umístěny 15. května r. 1733 — nedlouho po dostavění kostela (vše z téže doby). Tuto působivost neruší ani čtyři velké sochy Spasitele z bývalého sousedního kláštera servitů z konce 17. stol., kterého zobrazují modlícího se na hoře Olivetské, nesoucího kříž, přivázaného k sloupu a trnám korunovaného (Ecce homo). Kostel má tři oltáře, posvěcené zároveň s kostelem 25. listopadu 1725, a to hlavní oltář ke cti Bolestné Matky Boží, druhý (na evangelijní straně) ke cti sv. Anny a třetí (na epištolní straně) ke cti sv. Jana Evangelisty, zlacené a barvené až v r. 1733. Hlavní oltář zakrývá celou stěnu závěru kněžiště: skládá se z architektonického středu, který má po stranách dvojici stočených sloupů, bíle polychromovaných a uprostřed v bohatém stříbrném rámu (záznam o něm jest k 22. září 1746) zdobeném páskami, mřížkami, růžičkami a korunkou, obraz Piety, malovaný Siardem Noseckým — obraz ten byl velmi uctíván a rozšiřován s označením »Pravá podoba milostiplného obrazu Bolestné P. Marie u Alžbětinek« rytinou Birckartovou. Na římsách nad sloupy polychromované sochy sv. Petra s klíči a sv. Maří Magdaleny, po stranách nad vchody do sakristie sochy sv. Alžběty Durinské, patronky řádové, se žebřákem a třemi korunami na knize, a bl. Angeliny, zakladatelky řádu, s andělíčkem u nohy, který drží v ruce misku s hořícím uhlím, s křížem v ruce; obě v řádovém rouchu.

V bohatém nástavci nad středem oltáře pod baldachýnem s rozhrnutou draperií je skupina představující udělení odpustků porciunkulových sv. Františku Serafinskému. Světec klečí před oltářem, nad kterým se vznáší Kristus a P. Maria v bohaté řezbářské zlacené výzdobě. Nad baldachýnem ukončen je oltář sochou sv. Archanděla Michaela. Po straně jsou sochy sv. Karla Boromejského a nad ním sv. archanděla Gabriela, na druhé straně sv. Jana Nep. a nad ním sv. Rafaela. Na antependiu jsou obrazy sv. Václava, sv. Víta a Ludmily. Stejně bohatě řezbářskou prací i sochami zdobeny jsou oba postranní oltáře, stojící v zaoblených rozích lodi kostelní, vzniklé současně. Uprostřed mají velký obraz v bohatém rámu s dvěma postranními sochami, v nástavci menší obrázek, oválný obraz a dvě sochy řádových světic po stranách. Ukončeny jsou baldachýnem, neseným andílky, na kterém stojí socha.

Na dvířkách svatostánků u obou oltářů jsou obrazy Tváře Kristovy. Na oltáři sv. Anny je tak zv. Abgarův, malovaný malířem Manem, který byl klášteru věnován r. 1720 stavitelem Dienzenhoferem, druhý nese nápis: *Vera Imago Salvatoris, Dii Iesv XI — Ad Regem Abagarum Missa.* (Pravý obraz Spasitele, Božského Ježíše, poslaný králi Abgaru). Na oltáři sv. Anny jest obraz Rodiny Páně, jenž se liší od podobného obrazu J. Heinische v blízkém kostele na Karlově a od Fischerovy rytinky podle téhož obrazu tím, že postavy sv. Josefa a Joachima jsou provedeny sošnický a stojí po straně. Vlastním tématem obrazu je starý motiv vyobrazení sv. Anny samé třetí, kombinované se sv. Trojicí. V nástavci je malý obraz se srdcem P. Ježíše a oválný obraz Obětování P. Marie v chrámě a sochy řádových světic sv. Kláry s monstrancí a sv. Růženy z Viterba. Nad baldachýnem je socha sv. Barbory.

Na oltáři sv. Jana Evangelisty jest velký obraz svět-cův. Po stranách stojí sochy dvou apoštolů sv. Šimona a Judy Tadeáše; v nástavci je malý obrázek P. Marie, oválný obraz Nanebevzetí P. Marie a sochy řádových světic sv. Markety Kortonské s důtkami a sv. Kolety s knížkou. Nad baldachýnem socha sv. Markety.

Kazatelna je zdobena čtyřmi andílky, kteří nesou od-znaky čtyř církevních Otců. Kruchta má zábradlí bo-hatě mřížované, několikrát prolomené tělesem varhan. Za nimi stojí oltář se sochou P. Marie, pracovanou po-dle vzoru sochy u kapucínů na Hradčanech, kterou ob-držel klášter darem od P. kvardiána kapucínů a zde umístil 18. května 1793. Nad východem z kruchty do kláštera je zavěšen obraz sv. tří archandělů Gabriela, Michaela a Rafaela. Pod kruchtou konečně Raabovy obrazy z r. 1772 sv. Františka Serafinského (nad vcho-dem do chorové kaple) a sv. Alžběty Durinské (nad vchodem do kaple sv. Tekly).

Pod kruchtou je stará klášterní krypta, přikrytá dřevě-nou deskou, ve které odpočívají i někteří dobrodinci kláštera.

Kaple sv. Tekly, postavená r. 1762, jak hlásá také chro-nogram v kartuši její kruchty P I E T A T I S A N C T A E T H E C L A E D E V O T O R V M (Zbožností ctitelů sv. Tekly postavena), jest vysoká hloubkově založená stavba o 2 klenebních polích, oddělených silně vystupujícím klenebním pásem, který se opírá o pár protilehlých pi-lířů po obou stranách kaple, silně plasticky vyvinutých a po stranách vykrojených. Obě pole jsou sklenuta čes-kou plackou. Menší jest cele zabráno kruchtou, na kte-ré jsou pěkné rokokové varhany. Kaple jest vyzdobena nejen četnými štukovými rokokovými ozdobami, ale i třemi freskovými obrazy ze života sv. Tekly od Jose-fa Krakera, které doplňuje obraz světice na oltáři na

čelní stěně proti vchodu z kostela: na klenbě nad oltářem jest oslava světice, nad chórem vidíme, jak přijímá Kristovo učení od sv. Pavla v okovech spoutaného, a na stěně v rámu kasulového tvaru její mučednictví.

Za rovným závěrem kostela je stavba prodloužena a rozdělena tak, že dole jest sakristie, v prvním poschodí kapituluí síň a ve druhém jsou umístěny svaté schody. V kapitulní síni na stěně ke kostelu jest oltáříček Pražského Jezulátka s voskovou soškou v bohatě ozdobené skřínce, u kterého konají sestry vždy v pátek večerní děkovnou pobožnost od 8. ledna 1740. Zde jsou zavěšeny portréty dobrodinců kláštera, hraběnky Schönkirchové, Markety Waldsteinové, jejího syna Jana, kněze kapucína, a představených kláštera. Zde jest zavěšeno také prohlášení z r. 1751 o přivtělení alžbětinek k řádu kapucínů a změna tohoto přivtělení z roku 1930, kdy řád byl přivtělen k františkánům.

Síň se svatými schody o deseti vysokých oknech, spojená s kostelem oknem nad hlavním oltářem, má uprostřed dřevěné schodiště podle vzoru schodů v kostele na Karlově, kde byly zřízeny v letech 1708—1711, a které asi byly podnětem pro zřízení těchto schodů, poněvadž se alžbětinky nemohly vzhledem k přísné klau suře účastniti pobožností na Karlově. Základní kámen k nim byl položen 8. dubna 1733 a započato ihned s jejich stavbou, za zlacení a barvení v roce 1734 zaplacení malíři 13 zl. a 15. října 1735 byly posvěceny. Na stěně jsou tři obrazy, zakoupené po 2 zl. v r. 1734, jež představují Kristovo přibití na kříž, Ukřižování a Snětí s kříže. Nahoře na schodech jsou dva obrazy sv. Veroniky a Krista, jak se setkává se svou matkou, a po straně obrazy sv. Magdaleny a sv. Petra.

Jako jest přední část kostela spojena spojovací stavbou s kláštelem, ve které dole je tak zv. umrlčí kaple s čet-

nými obrazy, z nichž je třeba zmíniti se aspoň o gotickém obrazu Madony s jablkem z XV. století — jest i zadní část spojena rovněž spojovací stavbou s klášte-rem, ve které v přízemí jest chórová kaple s oltářem Srdce Ježíšova, dílem to truhláře Antonína Grünera a pražského sochaře Josefa Ublachera, postaveným zde za 100 zl. 29. března 1779, u kterého 2. května ko-nána první pobožnost. V mense oltářní jest Boží hrob s tělem Kristovým. Uprostřed pod baldachýnem Srdce Ježíšovo, na knize pod sedmi pečetěmi beránek a po straně sochy P. Marie Bolestné a sv. Jana, v nástavci holubice.

V prvním poschodí tohoto křídla jest zimní kaple s oltá-řem Ukřižovaného, který přivezly klarisky ze zrušeného kláštera ve Znojmě, a jiné obrazy. Oknem spojena jest s kostelem; z ní se vchází do kapitulní síně.

Klášter čtvercového půdorysu jest rozdělen na vlastní klášter a nemocnici, která jest umístěna v jižním a vý-chodním křídle do zahrady. R. 1895 byla k ní přista-věna umrlčí komora pro pohřby zemřelých v nemoc-nici nákladem 17.000 zl. Z klenutých koridorových světlých místností, z nichž zaslouží zmínky v přízemí hovorna s Raabovými obrazy, u vchodu do kláštera re-fektář a jídelna v I. poschodí. Poschodí jsou spojena hlavním schodištěm a vedlejším schodištěm. Mezi I. a II. poschodím jest na hlavním schodišti kaplička Ro-diny Páně se sochami, pořízenými v roce 1743 za 20 zl. 51 kr., a mezi II. a III. poschodím kaplička sv. An-tonína Pad. V ohybu vedlejšího schodiště jest kaplička sv. Antonína se sochami světce, sv. Alžběty Durinské a sv. Františka Serafinského. V I. poschodí jest ve vý-klenku kaplička sv. Jana Nep., zřízená v r. 1755 se so-chou světcovou a freskovou malbou adorace českých patronů před P. Marií Staroboleslavskou.

V klášteře jsou četné obrazy a sochy ze zrušených klášterů, které zdobí nejen vzpomenuté chodby, ale i sály. Klášter je téměř museem barokového malířství a sochařství. V refektáři jest deset Raabových velkých obrazů z refektáře novoměstské jezuitské koleje, v hovor- ně jest Raabův cyklus obrazů ze života sv. Františka de Regis. Chodbu v I. poschodí zdobí dva Raabovy cykly ze života sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského. V pří- zemí jsou zavěšeny četné pražské universitní these (gra- fické listy a pamětní oznámení o veřejné disputaci, v níž kandidát hájil filosofické a theologické poučky) od Gottlieba Heüsse, J. Berkmüllera a jiných.

Z obrazů získaných z kláštera servitů visí u fortny ob- raz z konce XVII. století, na kterém jest vyličen upá- lení servitů z kláštera Na Slupi r. 1420.

Dále jest zde oltářní obraz Zvěstování P. Marie, ko- pie florentského votivního obrazu servitů v kostele S. Annunziata. Z četných oltářníků, zdobících chodby kláš- tera, které mají většinou malovaná antipendia z polovi- ny 18. století a ze začátku 19. století, sluší se zmíniti o oltáři s obrazem Ukřižování z XVII. stol. s odznaky utrpení Páně na postranních sloupech. Stojí v chodbě proti vchodu do kláštera; na něm jest krásné barokní sousoší Zvěstování P. Marie. Dále v II. poschodí jest oltářík se soškou P. Marie se sekerkou, který patrně přivezly s sebou první sestry ze svého mateřského kláš- tera vídeňského (podobná soška jest uctívána v kostele vídeňských františkánů), oltářík se soškou Jezulátka ja- ko dobrého pastýře, dva oltáříky se sochami Bolestné P. Marie. V nemocničním křídle chodby jsou rovněž zdobeny četnými obrazy a sochami; z nich zmiňuji se aspoň o soše sv. Jana Nep., postavené na schodiště 16. prosince 1739 (polychromované až r. 1741); v I. patře v tomto křídle jest ústavní lékárna, v II. patře veliký

nemocniční sál. V příruční lékárně chovají se původní nádoby lékárnické z roku 1722.

Hlavní nemocniční sál, který jest osvětlován osmi vysokými, až ke stropu sahajícími okny a ve kterém jest 45 lůžek pro nemocné, jest typický sál středověkých nemocnic. Je vyzdoben jednadvaceti velikými obrazy svatých z r. 1732, mezi kterými jsou čeští patronové: sv. Václav, jak nese dříví, sv. Jan Nep., jak kráčí do Staré Boleslavě, sv. Jan Nep., Vojtěch, Norbert, Ludmila, Prokop, Vít, Ivan. Při čelní stěně je oltář zasvěcený sv. Alžbětě Durinské, jehož architektonické jádro s bolcovým ornamentem jest ze XVII. století; upraven byl r. 1740, kdy k 10. září jest zaznamenáno jeho umístění zde, po provedeném polychromování. Stalo se tak při obnovení velkého sálu nákladem 362 zl. 5 kr. Z té doby pochází pásková a mřížková ozdoba po straně a obraz v nástavci oltáře a nástavec s obrazem patronů moru sv. Michala, Karla Borom., Jakuba, Šebestiána a Rocha a obrázkem Panny Marie Staroboleslavské. Obraz sv. Alžběty je přemalován. Jako »Pravá podoba sv. Alžběty v nemocničním sále alžbětinek v Praze« byl rozšiřován v rytinkách, ovšem ve své původní podobě s vyobrazením patrně původního kostelíka Panny Marie Bolestné a je v četných obrazech rozšířen v samotném klášteře. U oltáře jest dále kamenná klopenka s nápisem a datem I W P 1675.

V klášterní zahradě, ve které nahoře byl hřbitov pro zemřelé nemocné a na který upomíná ještě zde stojící dřevěný kříž a barokní kaple sv. Barbory, vystavěná r. 1767, jest vedle vpředu vzpomenuté sochy sv. Václava jako vinaře z r. 1714 ještě kaplička Panny Marie Lurdské, zřízená r. 1903.

Barokní kaple sv. Barbory kruhového půdorysu jest zvenčí členěna toskánskými pilastry s architravem vpře-

du nad vchodem a oknem obloukem zvednutým k bohatě profilované římse, která jest ve způsobu štítu dovnitř prohnutého svedena do mansardové střechy, pokryté prejzy. Klenba kaple jest zdobena freskou, zobrazující sv. Barboru s Nejsv. Trojicí. Na oltáři je krucifix, za kterým byl obraz Dušiček.

Z četných sester, které se věnují v první řadě svému hlavnímu úkolu — ošetřování nemocných, některé i malovaly. Z české tak zv. probuzenecké literatury jest známa spisovatelka Marie Antonie Josefa Pedálová, nar. 1781, pohřbena r. 1831 na Olšanech, která zanechala vedle drobných příspěvků literární odkaz ve spisech: Sv. Alžběta, Serafka, Myrtový věneček, Keř rozmarýnový.

P R A M E N Y

Archivalie kláštera alžbětinek v Praze:

Verzeichnete Anderschidliche Denckwürdigkeiten des Convents von Jahr 1719 (- 13. IV. 1798),

Convent-Buch. Deren Aussgaaben Anfangen Anno 1732 den 16. April bis Anno 1746.

L I T E R A T U R A

J. F. Hammerschmid: *Prodromus gloriae Pragenses* (1723), J. A. Schöffner: *Geschichte des Ordens und der Heilanstalt der Elisabethiner - Klosterfrauen in Prag*. Praha 1845, Fr. Ekert: *Posvátná místa král. hl. města Prahy II.* (Praha 1884), F. Ruth: *Kronika královské Prahy* (Praha 1904), Jos. Jaroš: *Obráz Madony v klášteře Alžbětinek v Praze* PAM XXV. (1913), J. Burian: *Alžbětinky*, Český slovník boho- vědný I. (Praha 1912), Postřihač-Lenz: *Dějiny kláštera a nemocnice alžbětinek* (Praha 1922), R. Secký: *Staropražské špitály* (Praha 1928), A. Podlaha a J. Šámal: *Místopis svatováclavský ČKD 1929*, A. Po- střihač: *Svatá Alžběta* (Praha 1931), J. Šámal: *Chr. Fibing, pražský malíř a jeho otec Karel Jan a nová data o Raabových obrazech v klášteře alžbětinek v Praze*, *Ročenka kruhu pro pěstování dějin umě- ní* 1936, O. Stefan: *Pražské kostely 1936*, *Výstava Pražské baroko II.* (1938), B. Dlouhá: *Klášter alžbětinek v Praze. Dešť růží*, roč. XI. (1939), J. Šámal: *»Pravá podoba« sv. Alžběty v klášteře pražských alžbětinek*, tamtéž. A. Šorm: *Úcta Pražského Jezulátka doma i v ci- zině. Pražské Jezulátko* (Praha 1940).

Sv. Anna samatřetí - zobrazení sv. Anny v jedné skupině s P. Marií a Ježíškem.

Antependium - ozdobný závěs, zakrývající čelní stranu oltářního stolu (mensy).

Architrav - v antické (archaické) architektuře hlavní příčné břevno, spočívající nad sloupovím a nesoucí kladí. V barokní architektuře spodní část kladí.

Boltcový ornament - výzdobný raně barokní motiv řezeb, štukatury, kamenných součástek v podobě závitnic ušních laloků. Vyskytuje se v l. 1666-70.

Česká placka - klenba v podobě úseku koule (sférická).

Freska - malba vápenými barvami na vlhkou omítku (1 díl jemného písku nebo mramorového prachu, 2 díly vápna a barvivo, rozpuštěné ve vo-

dě a případně vázané kasei-
nem).

Kapitulní síň - místnost v klášteře, kde se konají důležité porady, slavnosti a některé pobožnosti řeholníků.

Kasulovité okno (rám) - vykrojené v podobě kněžského roucha zv. kasule.

Mansarda - zvýšená, příkrá a zalomená střecha (při obytných budovách jsou v ní místnosti). Prvně postavena arch. F. N. Mansartem (1598-1666).

Pilastr - plochý polopilíř, zdobící stěnu. Podkládané pilastry jsou jednou až několikrát pod sebe podsouvané a tvoří symetrický shluk.

Porciunkule - kostelík P. Marie v Assisi, oblíbená malá svatyně sv. Františka Serafa.

Girlanda - svazek květů, plodů v podobě polovence.

Toskánské pilastry - mají patku i hlavici zdobenou profilací.

Redakce.

CO PÍŠÍ ČTENÁŘI O „POKLADech NÁRODNÍHO UMĚNÍ“

Děkuji »Vyšehradu« za vydání barokního kostela v Pecce ve sbírce průvodců po uměleckých památkách v Čechách a na Moravě. I tento svazek svědčí o úmyslu nakladatelství šířiti známost o pokladech našeho národního umění, buditi o ně široký zájem a tím rozněcovati k nim povinnou úctu a lásku ve veřejnosti. Zároveň ukazuje též spolupráci na tomto díle Sdružení přátel pro studium baroka a Výtvarného odboru Umělecké Besedy.

Po krátkém historickém pohledu do minulosti našeho chrámu popisuje a líčí toto dílko uměleckou hodnotu jeho stavby, vnitřní výmalby a výzdoby, přičiňujíc k ní výklad o předmětech samých, jakož i o neznámém staviteli, malíři Kramolínovi, a významu uměleckých škol obou těchto mužů. K tomu připojuje umělecky provedené snímky o význačných bodech stavby i maleb. Vše to podává v malém svazečku stručně a levně, za cenu již pouhých pohlednic. Vyhovuje tak jistě požadavkům i nejširší veřejnosti.

A tak, sotvaže se první svazky rozlétly do světa, zvětšil se i počet návštěvníků Pecky, aby shlédli nejen zříceniny hradu, ale i dříve jim neznámý náš kostel, převorský to chrám bývalých kartusiánů. Je to šťastný podnik »Vyšehradu«, pracovati takto o uměleckých krásách našeho domova, buditi zájem o umění stavitelské, malířské, sochařské v nejširší veřejnosti a vésti ji, aby si předem doma všímala našich, nám tak blízkých a často málo známých památek. Snahu tuto i provádění její doporučuji práci »Vyšehradu« co nejlepší.

S přáním hojného zdaru v tomto oboru

Msgr. Dr. Alois Kudrnovský.

LISTY ČETY A PŘÁTELSTVÍ

**Vzájemná korespon-
dence Jaroslava Golla
a Josefa Pekaře**

**ČESKÉ LETOPISY,
svazek I.**

**K vydání připravil
a poznámkami provází
Josef Klík**

Korespondence dvou
tak významných osob-
ností české historické
vědy, jakými byli Goll
a Pekař (obě dvě jmé-
na označují epochy
českého dějopisu),
rozkládá podstatně ne-
jen naše znalosti přát-
elského vztahu vel-
kých učenců po strán-
ce jejich zájmů odbor-
ných i ryze lidských,
ale bohatě dokumen-
tuje i celý jeden roz-
sáhlý úsek našeho ži-
vota vědeckého, kul-
turního i veřejného. -
Tato korespondence
nám dává krásný pří-
klad růstu mladé osob-
nosti na jedné straně
a upřímného učitel-
ského i přátelského
podporování a vedení
na straně druhé. Je z
nejživějších, jaké kdy
byly publikovány; na
200 dopisů a listků Pe-
kařových a na 500 do-
pisů a listků Gollových
potvrzuje upřímnost,
vroucenost a opravdo-
vost tohoto přátelské-
ho vztahu.

**Grafická úprava
arch. Hřotislav Štorm.
Stran 710 a 12 příloh.
Brož. K 220 -.**

**U knihkupců
Vyděhrad, Praha**

POKLADY NÁRODNÍHO UMĚNÍ

Sbírka drobných monografických průvodců po uměleckých památkách
v Čechách a na Moravě

D O S U D V Y Š L O

- Kostel sv. Ignáce - Dr. A. Birnbaumová**
Karlův most - Dr. Z. Drobná
Náhrobek sv. Jana Nepomuckého u sv. Víta - Dr. O. Blažíček
Říp - Dr. K. Guth
Kostel sv. Jakuba v Brně - Dr. Z. Drobná
Svatá Hora - Dr. A. Birnbaumová
Národní museum v Praze - Dr. A. Masaryková
Klokoty u Tábora - Dr. E. Sedláčková
Pecka - PhC. Z. Kotíková
Proboštský kostel v Roudnici n. L. - Arch. Dr. A. Píffl
Předklášteří u Tišnova - Dr. Z. Drobná
Kaple sv. Václava v chrámu sv. Víta v Praze - Dr. J. Pešina
Klášter na Františku - Dr. J. Blažková
Kostel sv. Štěpána a kaple sv. Longina - Dr. J. Plachá-Gollerová
Kostel sv. Martina ve zdi - Dr. J. Čarek
Malostranský hřbitov v Košířích - Dr. J. Blažková
Velehrad románský - Dr. J. Pavelka
Velehrad barokní - Dr. J. Pavelka
Kostel sv. Petra na Poříčí v Praze - Dr. O. Frejková
Katedrála sv. Víta - dvojsvazek - PhC. Z. Kotíková
Cena jednotlivých svazků K 5'—
- Křivoklát - Dr. R. Rouček**
Strahov - Dr. J. Sokolová
Cena jednotlivých svazků K 9'—
- Pomník sv. Václava - Dr. R. Rouček**
Basilika sv. Prokopa v Třebíči - Dr. Z. Drobná
Kostel sv. Františka u Křižovníků v Praze - Dr. V. Sádlo O. Cr.
Palác Clam-Gallasovský - Dr. J. Čarek
Zlatokorunský klášter - Dr. D. Líbal
Horáždovice - Dr. A. Birnbaumová
Středověká Telč - Václav Richter
Zámek v Jindřichově Hradci - Dr. K. Tříška
Loreta na Hradčanech - II. vydání - V. Wachsmannová-Jursová
Klášter Zbraslavský - Dr. Vl. Novotný
Klášter a nemocnice Alžbětinek na Slupi - Jindřich Šámal
Cena jednotlivých svazků K 7'50

Za odběratele možno se přihlásit u každého knihkupce nebo přímo
v nakladatelství Vyšehrad, s. s. r. o., Praha II, Karlovo náměstí čis. 5.